

Тема 11-12. Методи основної частини уроку (первинне сприйняття нової інформації)

1. Як обирати методи для основної частини уроку
2. Бортовий журнал.
3. Діаграма Венна.
4. Ментальна карта.
5. Кластер.
6. М-схема.
7. Метод опорних слів.
8. Почережні питання.
9. Сміслове згортання.
10. Т-таблиця.
11. Таблиця «З-Х-Д».
12. Тонкі і товсті запитання.
13. Три по два.
14. Читаємо і запитуємо.
15. Читаємо у парах, узагальнюємо у парах.
16. Читання із зупинками.
17. Читання з позначками.

1. Як обирати методи для основної частини уроку

В основній частині уроку вчитель організовує активну діяльність учнів зі сприйняття, дослідження, осмислення матеріалу, пошуку відповідей на раніше поставлені та нові запитання (до 27–35 хвилин із 40-хвилинного уроку в поч.школі).

Головним завданням цієї частини є конструювання учнями знань і навичок, формування власного ставлення до теми. Для цього їм потрібно опанувати нові знання:

спочатку ознайомитися з новою інформацією, свідомо сприйняти її, потім осмислити її зміст, зіставити з наявними знаннями / вміннями / ставленнями.

Отже, головним чинником, що зумовлює вибір методів розвитку критичного мислення в основній частині уроку, є розуміння відмінності між двома її субчастинами, підетапами – первинним сприйняттям та осмисленням нової інформації або нових видів діяльності. Розберімося в специфіці кожного з них.

Під час первинного сприйняття нового навчального матеріалу ціль учителя – презентувати учням нову інформацію, надати джерела, опрацювання яких дозволить ознайомитися з нею, поставити завдання з опанування матеріалу, пояснити спосіб опрацювання та організувати відповідну діяльність учнів.

Часто цей підетап передбачає, що учні з допомогою вчителя порівнюють свої очікування з тим, що їм реально пропонують вивчити; ставлять запитання до нового змісту; переглядають свої очікування й висловлюють нові.

Обов'язковим елементом є усвідомлене уважне, сконцентроване критичне слухання, перегляд або читання джерела. Учитель, застосовуючи відповідні методи, має забезпечити розуміння учнями тексту, їхній діалог з автором або положеннями тексту (відповіді на запитання та постановка запитань). Учні мають «вчитувати» якомога більше інформації з кожної одиниці тексту (абзацу, сторінки, смислової частини), пояснювати положення тексту та скласти його власну інтерпретацію (розгорнуту чи скорочену).

Одним з важливих завдань учителя в цій частині є робота над формуванням в учнів власних стратегій усвідомленого сприйняття інформації – ефективного читання, слухання та перегляду. Методами цього підетапу основної частини уроку є читання в парах й узагальнення в парах, читання з визначенням опорних слів, читання з позначками тощо.

Осмилення нових знань й умінь – підетап, метою якого є відновлення в пам'яті учнів та усвідомлення ними головних фактів або подій, які засвоюються, термінів, понять і теоретичних положень уроку, відпрацьовування нових прийомів навчання. Зазвичай така мета досягається у процесі самостійної роботи учнів за певною системою пізнавальних завдань у поєднанні з інтерактивними методами. Ці завдання орієнтовані на привернення уваги до основних моментів нової інформації вже на рівні перетворення, за допомогою обговорення в загальному колі основних (переважно теоретичних) положень теми, розв'язання задач, виконання тестів / прикладів з подальшим обговоренням.

Цей підетап не завжди присутній у структурі уроку явно і відкрито, розчиняючись у попередньому та наступному. На уроці формування умінь і навичок його організують за допомогою тренувальних вправ і відповідних завдань, що виконують учні за зразками (пам'ятками) під керуванням учителя.

У ході цього підетапу основної частини уроку учні починають експериментувати, пробують застосувати що-небудь з того, чого навчаються, на практиці, виходячи з наявних у них уявлень, знань, умінь незалежно від того, чи є вони достатніми; аналізують отриманий досвід; виявляють головне, осмислюють теоретичні ідеї, концепції; відстежують хід власних думок; роблять висновки щодо змісту матеріалу; пов'язують зміст уроку з особистим досвідом; відпрацьовують уміння й стратегії мислення.

Таку роботу учнів учитель організує за допомогою різноманітних методів і прийомів залучення їх до активної самостійної роботи, які забезпечують поглиблене сприйняття і розуміння тексту; постановку запитань до тексту загалом, щоб зрозуміти авторську позицію й смисл поданої інформації; формування особистих ставлень та оцінок.

Ефективними тут будуть різні види концептуального (смислового) обговорення тексту: виявлення і формулювання основної ідеї або сукупності його головних смислів, зіставлення читацьких інтерпретацій (тлумачень, оцінок) інформації з авторською позицією тощо. Доречні й різні види дискусій з відкритих або спірних запитань, тонкі й товсті запитання, есе, РАФТ тощо.

2. БОРТОВИЙ ЖУРНАЛ

Мета застосування методу та його потенціал

Метод сприяє організації й систематизації учнем інформації уроку через фіксацію актуалізованих та отриманих у процесі роботи знань.

Бортові журнали – узагальнена назва сукупності письмових завдань, коли учні під час читання авторського тексту підручника або документа записують свої думки.

Як організувати роботу

Найпростіший варіант застосування методу передбачає, що перед читанням (або перед викладом матеріалу вчителем) учні записують у зошиті відповіді на запитання «Що мені відомо з цієї теми?», а після ознайомлення з новим матеріалом (або в ході читання) – відповіді на запитання «Що нове я дізнався з тексту?». Ці записи оформлюють у таблицю.

Що мені відомо з цієї теми?	Що нове я дізнався з тексту?
-	-

Натрапивши в тексті на ключові моменти, учень заносить їх у свій бортовий журнал.

Читаючи, під час пауз і зупинок, учні заповнюють графі бортового журналу, пов'язуючи тему, що вивчається, зі своїм баченням світу та своїм особистим досвідом.

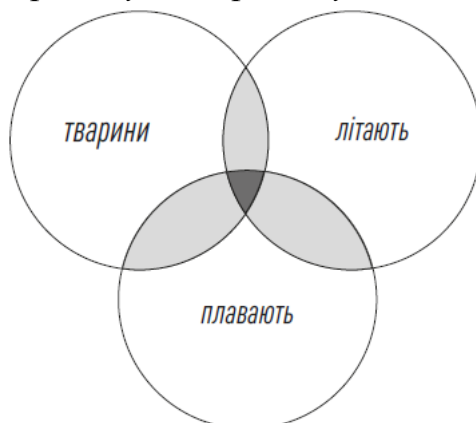
Інколи корисно провести таку роботу колективно, разом з учнями, щоб продемонструвати алгоритм виконання завдання, допомагаючи учням набути необхідного досвіду.

3. ДІАГРАМА ВЕННА

Мета застосування методу та його потенціал

Цей метод графічної організації інформації сприяє навчанню учнів зіставлення, порівняння, знаходження спільних рис, явищ, ознак в образах літературних героїв, творчості письменників, історичних діячів, явищах природи, властивостях геометричних фігур тощо.

Як організувати роботу

Діаграма Венна – схематичне зображення, що складається з 2–3 кіл, які частково накладаються одне на одне, утворюючи спільний простір.

Частина діаграми, обмежену лівим колом, використовують для запису властивостей першого об'єкта, а ту, що обмежена правим колом, – для запису рис, притаманних другому об'єкту. У просторі, утвореному перетином кіл, вписують спільні характеристики обох об'єктів.

Учні заповнюють діаграму в процесі читання / слухання нової інформації фронтально, тобто разом на дошці за спрямованими запитаннями вчителя: *про що ви почули? Якому об'єкту притаманна така ознака?* тощо.

Отримавши відповідні навички, учні можуть використовувати діаграму, працюючи в парах або групах.

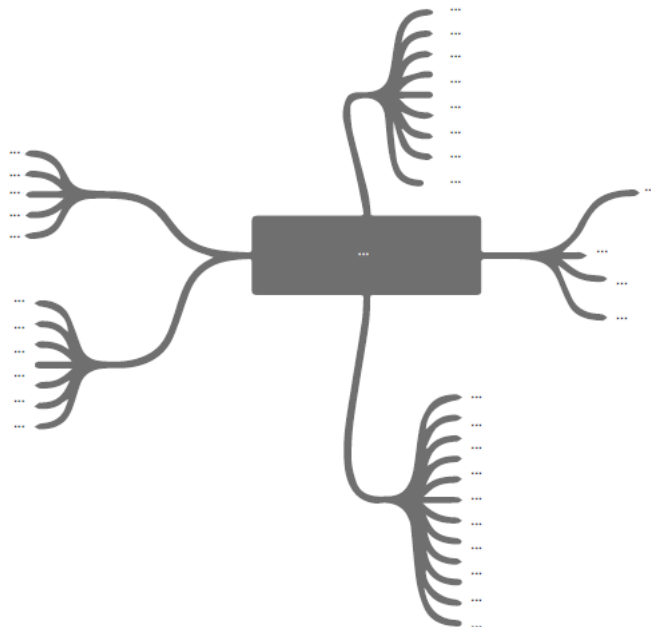
4. КАРТОГРАФУВАННЯ ТЕКСТУ / МЕНТАЛЬНА КАРТА

Мета застосування методу та його потенціал

Метод сприяє розвитку в учнів уміння систематизувати та узагальнити значний масив інформації, засвоєний (який має бути засвоєний) протягом одного чи кількох уроків, у наочній формі.

Як організувати роботу

Зміст тексту (окремого ключового поняття тексту, системи опорних понять) можна зобразити у вигляді ментальної карти, яка розгортається в логіці тексту. Така карта ідей або понять (ключових слів) може бути простою, наприклад, у вигляді блок-схеми з послідовно розташованих «коробочок», поєднаних стрілками, або містити складні відгалуження. Крім фіксації основних ідей, прикладів та доводів, треба встановити внутрішні логічні зв'язки матеріалу.

Учитель може організувати роботу учнів фронтально, послідовно зупиняючи читання та доповнюючи карту; учні можуть складати карти самостійно, працюючи у групах чи парах.

Інструкція для роботи учнів над картою може бути такою:

- позначте в центрі аркуша тему, основне поняття, ідею тексту, який вивчаєте;
- виявіть змістові частини інформації, яку читаєте;
- встановіть логічні зв'язки між ними;
- покажіть основні ідеї (поняття, ключові слова) тексту як компоненти схеми, карти;
- зобразіть зв'язки між ідеями (поняттями, ключовими словами) різними стрілками.

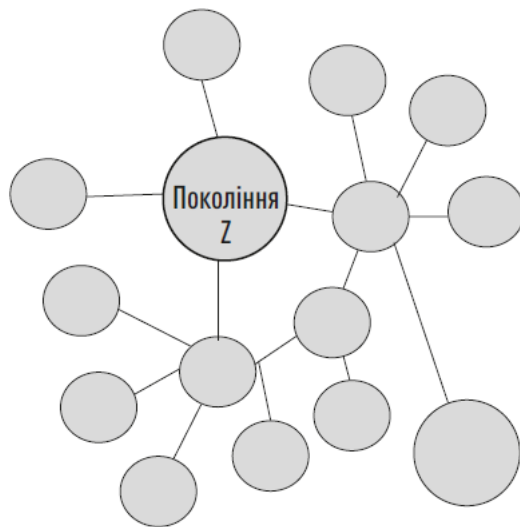
Після завершення роботи та презентації карти (якщо вона, наприклад, складалася у групах чи парах) слід обговорити з учнями головні положення матеріалу, який вони опрацьовували.

5. КЛАСТЕР

Мета застосування методу та його потенціал

В основній частині уроку метод дає змогу унаочнити думки, що виникають в учнів під час занурення в ту чи іншу тему, у процесі читання тексту, пошуку взаємозв'язків між окремими поняттями, спільного дослідження інформаційного поля теми.

Застосування методу сприяє формуванню в учнів навичок графічної організації інформації, систематизації нової для них інформації в процесі її первинного сприйняття.

Як організувати роботу

Учитель на дошці (або учні в зошитах) зображує модель «сонячної системи»: у центрі «зірка» – це тема або вихідне поняття уроку, навколо неї «планети» – великі смислові одиниці, які потрібно з'єднати лінією із «зіркою», з іншими «планетами» та їхніми «супутниками».

Учням можна надати таку інструкцію:

1. Посередині чистого аркуша (класної дошки) напишіть ключове слово або речення, яке є «серцевиною» ідеї, теми.

Навколо «накидайте» слова або пропозиції, які показують ідеї, факти, образи, що підходять для цієї теми (модель «планета та її супутники»).

3. Записуючи, з'єднайте слова прямими лініями з ключовим поняттям (у кожного із «супутників» теж з'являться «супутники», нові логічні зв'язки).

Результатом роботи буде структура, яка графічно показує міркування на тему, визначає її інформаційне поле.

Коли ви працюєте над кластером, дотримуйтеся таких правил:

- записуйте все, що спадає на думку; дайте волю уяві та інтуїції;
- продовжуйте роботу, доки не скінчиться час або не вичерпаються ідеї;
- будуйте якомога більше зв'язків;
- не дійте за наперед визначеним планом.

Під час аналізу отриманого кластера як «поля ідей» можна конкретизувати напрями дослідження теми, її головні інформаційні «вузли».

6. М-СХЕМА

Мета застосування методу та його потенціал

М-схема – це графічний організатор для прояснення різноманітних позицій авторів, тобто які позиції вони займають у виборі слів для розкриття теми.

Метод застосовують для висвітлення «вагомих слів», термінів, які складають те, що називають «описуване передбачення». Систематичне використання цього організатора сприяє формуванню в учнів критичного сприйняття і виокремлення маніпулятивної мови та мови ворожнечі.

Як організувати роботу

Описуване передбачення є ціннісним, емоційно забарвленим твердженням, що будується на значенні слів як таких (наприклад, як різниця між словами «борець за свободу» і «терорист»).

Щоб пояснити учням хід роботи, учитель може почати з переповідання якоїсь історії з певними ключовими словами або термінами. Слід привернути увагу учнів до цих слів / термінів, запитавши, що вони думають про те, як автор викладає їх у межах обговорюваної проблеми.

Учитель запрошує учнів подумати над словами, які вони можуть використовувати в цій темі, якщо вони відчувають щось протилежне, ніж автор. Далі він просить учнів подумати про нейтральні терміни для розкриття цього питання, тобто такі, які не виказують будь-якого ставлення до подій і фактів, описаних автором.

Усі три групи термінів записують на дошці в три колонки схеми у вигляді літери М:

позитивні – ліворуч, нейтральні – посередині, негативні – праворуч.

Позитивні	Нейтральні	Негативні
-	-	-

По завершенню роботи вчитель організовує обговорення з учнями за такими запитаннями: *якою є позиція автора тексту? чому ви так вважаєте? яку роль відіграє вибір слів автором і як він здійснюється?*

Наступного разу таке завдання учні можуть виконувати в парах.

7. МЕТОД ОПОРНИХ СЛІВ

Мета застосування методу та його потенціал

Метод навчає учнів відокремлювати істотну інформацію від несуттєвої, змістовно скорочувати текст для його засвоєння, сприяє розумінню та запам'ятовуванню змісту тексту.

Як організувати роботу

Учитель ставить перед учнями завдання на зразок нижчеописаного.

Читаючи текст, застосуйте метод опорних слів. Випишіть ті слова (словосполучення), які ви вважаєте ключовими для кожної ідеї тексту. Деякі слова або фрази в тексті головні – такі, що розкривають смисл тексту, тобто опорні. Опорними словами є, як правило, іменники, дієслова, прислівники. Опорними словосполученнями є стійкі словосполучення, складні терміни, назви розділів, методів тощо.

Слід пояснити учням, що для відокремлення суттєвої інформації від несуттєвої потрібно послідовно поставити перед собою такі запитання: *про що цей текст? що про це сказано? яким словом (словосполученням) це можна позначити / назвати?*

Учні мусять виписати опорні слова (одне слово опора для однієї думки, ідеї).

Далі вчитель пропонує учням, працюючи в парах, переказати одне одному зміст тексту, спираючись на виписані слова, та оцінити, наскільки точно кожний з них переказав текст.

Учні також можуть формулювати з опорними словами запитання різних рівнів і відповідати на них.

8. ПОЧЕРЕЖНІ ЗАПИТАННЯ

Мета застосування методу та його потенціал

Метод сприяє розвитку в учнів різних рівнів мислення та вміння ставити запитання до тексту. Це уможливорює ефективне опрацювання тексту, підвищення уваги учнів під час читання тексту та його глибше розуміння.

Як організувати роботу

Учитель добирає інформативний текст доцільного обсягу.

Текст має містити невеликі за обсягом абзаци (не більше ніж 6–7 речень) або вчитель має розбити його на короткі розділи.

Якщо метод новий для учнів, учителю слід спочатку продемонструвати його приблизно так:

1. Прочитати вголос абзац. Пояснити, що це одна з двох ролей при виконанні такого завдання.

2. Поставити два запитання за текстом і попросити учнів відповісти на них. Пояснити, що це друга з двох ролей при виконанні цього завдання.

Учитель об'єднує учнів у пари. Він пояснює, що перший учень читає перший абзац (або відповідний уривок), як було продемонстровано. Другого

учня в парі вчитель просить поставити запитання до цього уривка. Далі учні разом шукають відповіді на ці запитання.

Після того, як вони це зроблять, слід перевірити виконання завдання, попросивши кілька пар озвучити свої запитання та відповіді. У разі потреби вчитель коментує, як поліпшити запитання.

Коли учні зрозуміють, як виконувати таке завдання, учитель пропонує їм продовжувати роботу самостійно: читати й ставити запитання за текстом – абзац за абзацом.

Слід нагадувати учням про зміну ролей після читання й обговорення кожного абзацу.

По закінченню роботи вчитель перевіряє засвоєння та розуміння учнями тексту за допомогою запитань високого рівня мислення.

9. СМИСЛОВЕ ЗГОРНУТТЯ (GSR)

Мета застосування методу та його потенціал

Мета методу – навчити учнів представляти інформацію тексту в згорнутому й розгорнутому вигляді – анотації, короткого та розгорнутого переказу.

Абревіатура утворена від англійських слів: glossary – глосарій, summary – узагальнення, resume – анотація.

Як організувати роботу

До початку роботи в класі вчителю слід прочитати текст та розділити його на смислові фрагменти (смисловий уривок зазвичай збігатиметься з абзацом тексту). Учитель запрошує учнів читати текст за цими смисловими частинами. За потреби в ході читання слід обговорювати з учнями незнайомі їм слова чи терміни.

Учитель пропонує учням колективно (індивідуально / у парах) читати текст і ставити 1–2 узагальнювальні запитання до кожного абзацу (частини). Усі запитання учні записують у таблицю (див. нижче).

Далі вчитель запрошує учнів повернутися до смислових частин і виписати з кожної з них ключові слова. Ключове слово (зазвичай іменник чи дієслово) – це слово з тексту, необхідне для відповіді на поставлене в першій колонці запитання. Таких слів буває небагато – від 3 до 5.

Потім учитель пропонує учням заповнити третю колонку таблиці індивідуальними ключовими словами, що пов'язані з деталями змісту. Кожний учень знає, що важко запам'ятати саме йому – імена, цифри, прикметники. Такі слова учні записують у третю колонку. Поєднання слів другої та третьої колонки створює словничок основних думок і деталей, які складають зміст повного переказу тексту.

Інструкція для учнів може бути такою:

1. Підготуйте таблицю з трьох колонок і назвіть їх.

План тексту у вигляді запитань	Ключові слова з тексту	Індивідуальні слова
-	-	-

2. У першу колонку записуйте узагальнювальні питання, у другу – ключові слова з тексту, у третю – індивідуальні слова, необхідні для повної відповіді на запитання з першої колонки.

3. Записи в таблиці ведіть обов’язково – це письмова опора як короткого, так і повного переказу тексту.

Тепер учитель запрошує учнів скласти короткий переказ, повний переказ тексту та анотацію до нього.

Ключових слів з другої колонки буде достатньо для складання короткого переказу (реферату тексту), який відповідає на запитання: *що сталося з персонажами тексту в цій ситуації? чи про що нам розповідає текст?* Якщо слова виписані правильно, зробити короткий переказ легко: усі слова використовуватимуться, зайвих не лишиться. Легкість складання короткого переказу – основний критерій правильності обраних ключових слів.

Повний переказ (реферат тексту в усній чи письмовій формі) базуватиметься на всіх трьох колонках, а індивідуальні слова допоможуть учням бути точними й детальними.

Тепер учитель запрошує учнів скласти анотацію до тексту. Її готують на основі матеріалу першої колонки, де план тексту записаний у формі узагальнювальних запитань. Учням слід пояснити, що потрібно підкреслити іменники та дієслова в кожному з них, а потім скласти з цих слів відповідь на запитання: *про що текст?*

Наприкінці слід обговорити з учнями, чого вони навчилися, що було легко / складно в цій роботі, які їхні навички потребують удосконалення.

10.Т-ТАБЛИЦЯ

Мета застосування методу та його потенціал

Метод допомагає навчити учнів аналізувати текст для знаходження аргументів на захист тої чи іншої позиції, зрозуміти, якої думки дотримується автор, як він ставиться (схвально чи негативно) до обговорюваної проблеми (героя, події), як він переконує у своїй правоті.

Як організувати роботу

Учитель просить учнів розділити аркуш паперу лінією навпіл або намалювати на листку велику букву Т. Учні, опрацьовуючи текст або слухаючи матеріал, в одній половині таблиці мають записувати аргументи, що підтримують ідею автора, у другій – ті, що спростовують її.

За

Проти

За однобічного розгляду автором проблеми вчитель пропонує учням самостійно продумати можливі варіанти протилежної аргументації, залишені автором без уваги, та записати їх.

По закінченню роботи вчитель організує обговорення в загальному колі.

11. ТАБЛИЦЯ «З-Х-Д»

(ЗНАЄМО – ХОЧЕМО ДІЗНАТИСЯ – ДІЗНАЛИСЯ)

Мета застосування методу та його потенціал

Один зі способів графічної організації та логіко-змістовного структурування матеріалу, початок роботи з яким припадає на вступну частину уроку. В основній частині уроку заповнення таблиці завершується та обговорюються результати її заповнення.

Як організувати роботу

До ознайомлення з текстом або змістом теми учні заповнюють першу та другу колонку таблиці: у першій вони перелічують наявні в них знання та уявлення, у другій – запитання про те, що вони хотіли б дізнатися з теми на цьому уроці.

Знаємо	Хочемо дізнатися	Дізналися
-	-	-

Під час ознайомлення з текстом або інформацією вчителя учні заповнюють третю колонку таблиці «Дізналися», короткими формулюваннями позначаючи зміст нової інформації.

Далі вчитель організує презентацію учнями змісту записаного та підбиття підсумків роботи, запрошуючи учнів зіставити зміст другої і третьої колонок, наприклад, так: *на які запитання ви отримали відповідь? які запитання варто опрацювати за допомогою додаткових джерел?*

Почасти таблицю доповнюють ще двома колонками – «Джерела інформації» і «Що залишилося нерозкритим».

Робота з таблицею «З-Х-Д» може бути застосована і на інтерактивній лекції з паузами. Тут доречно використати роботу в парах: у вступній частині кожна пара учнів заповнює першу колонку таблиці (що знаємо?), потім під час читання лекції один учень шукає відповідності / невідповідності первинної інформації та матеріалу лекції, інший – коротко записує нову інформацію. На стадії осмислення обговорюють отримані результати спочатку в парі, потім – у групі або загальному колі.

Застосування цього графічного організатора дає змогу перетворити монологічну розповідь учителя на цікавий діалог з учнями.

12. ТОНКІ Й ТОВСТІ ЗАПИТАННЯ

Мета застосування методу та його потенціал

Метод навчає учнів розрізняти і формулювати закриті та відкриті запитання, стимулює роботу з ними, сприяє організації їхньої взаємодії та взаємоопитування.

В основній частині уроку метод є способом активного опрацювання інформації в ході читання чи слухання або після її сприйняття.

Як організувати роботу

На уроці метод, як правило, застосовують на основі таблиці «Товсті й тонкі запитання», яку учні заповнюють й озвучують одне одному, щоб отримати відповіді на поставлені запитання. Перед початком роботи слід роз'яснити учням різницю між товстими й тонкими запитаннями.

Товсті	Тонкі
Яким чином?	Хто?
Чому?	Що?
У чому відмінність / подібність...	Коли?
У чому причина?	Де?
Які наслідки?	Чи правильно?
У чому зв'язок між...	
Що буде, якщо... Що, якщо...	

Щоб учні опанували цей метод, учитель спочатку сам формулює приклади запитань, потім – з їх допомогою, а через один-два місяці регулярного використання таблиці це завдання можна повністю перекласти на учнів.

Для закріплення вміння розрізняти товсті й тонкі запитання вчитель може також запропонувати учням тестове завдання з підготовленими ним запитаннями до будь-якого тексту. Учні мають визначити, яке це запитання, та пояснити свою думку, спираючись на запропоновані вище критерії.

На уроці для ефективної роботи варто застосовувати метод у три етапи.

I етап. Учні, читаючи текст (чи слухаючи розповідь тощо), мають сформулювати до нього товсті та тонкі запитання. Діти вчаться формулювати спочатку тонкі, а потім товсті запитання. Можна запропонувати їм доповнювати запропоновані зразки кожного запитання усно за допомогою таблиці. Пізніше слід запропонувати учням заповнювати таблицю самостійно, без зразків формулювань.

II етап. На цій стадії учні записують сформульовані запитання в таблицю. Для унаочнення результатів їхньої діяльності таблицю можна накреслити на дошці: учні можуть записувати свої запитання на клейких листках (стікерах) і розміщувати їх у цій таблиці.

III етап. Далі учні, об'єднавшись у пари / групи, можуть ставити одне одному сформульовані й записані запитання та шукати відповіді на них. Найцікавіші запитання / відповіді вони представляють класу.

13. ТРИ ПО ДВА

Мета застосування методу та його потенціал

Метод застосовують для підвищення уваги учнів у ході читання, для розуміння й засвоєння прочитаного. Уможлиблює прояв ініціативи учнів у процесі власного навчання та навчання одне одного.

Як організувати роботу

Учитель пропонує учням опрацювати текст у парах: читати текст за абзацами й обговорювати його, змінюючи ролі (усього три етапи, у кожному з яких залучені два співрозмовники).

Хід роботи такий:

1) нехай партнер А розповість партнеру Б усе, що він знає про зміст першого абзацу; партнер Б може поставити уточнювальні запитання. Потім партнери мають помінятися ролями й опрацювати другий абзац тексту;

2) далі нехай партнер Б пояснить партнеру А, якою була головна думка третього абзацу тексту. Потім партнери мають помінятися ролями й опрацювати четвертий абзац тексту;

3) тепер партнери мають прочитати вголос по черзі п'ятий і шостий абзаци тексту та обговорити їх таким чином, якби вони були експертами з цього питання (погоджуватися з автором чи заперечувати автору).

14.ЧИТАЄМО І ЗАПИТУЄМО

Мета застосування методу та його потенціал

Метод допомагає учням уважно читати й вивчати матеріал за допомогою постановки запитань у діалозі з партнером. Парна робота зазвичай більше мотивує за самостійну.

Це достатньо складний метод читання й постановки запитань, що потребує від учителя чітких інструкцій та контролю за діяльністю учнів на перших етапах його застосування.

Як організувати роботу

Учитель запрошує учнів прочитати заданий текст за розділами по черезно. Перший учень уголос читає певний розділ від одного заголовка до наступного. Учні вдвох вирішують, які ключові терміни написати на полях тексту.

Потім другий учень ставить запитання до тексту, використовуючи терміни, написані на полях. Запитання мають бути сформульовані так, щоб вони були схожі на питання тесту, якого учні очікують за пройденим матеріалом. Другий учень пише кожне з цих запитань на маленькому аркуші паперу (8 x 12 см) або картці.

Перший учень уголос відповідає на кожне запитання. Якщо другий учень погоджується з відповіддю, вони записують її на звороті картки.

Далі учні міняються ролями. Тепер другий учень читає наступний розділ. Вони вирішують, які ключові терміни записати на полях тексту. Перший учень, використовуючи ці терміни, формулює запитання, на які другий учень уголос відповідає. Якщо обидва погоджуються з відповіддю, то записують її на звороті картки.

Учні продовжують так працювати, доки не прочитають увесь текст.

Користуючись картками із запитаннями та відповідями, учні перевіряють одне одного із заданого матеріалу.

15.ЧИТАЄМО В ПАРАХ, УЗАГАЛЬНЮЄМО В ПАРАХ

Мета застосування методу та його потенціал

Метод застосовують для підвищення уваги учнів під час читання тексту, його розуміння й засвоєння. Він сприяє прояву ініціативи у власному навчанні учнів та навчанні одне одного.

Як організувати роботу

Учитель обирає інформативний текст доцільної (розумної) довжини з короткими абзацами або розбиває його на короткі розділи. Якщо цей метод новий для учнів, слід спочатку продемонструвати його таким чином:

1. Прочитайте вголос абзац й узагальніть його зміст. Скажіть, що це одна з двох ролей при виконанні цього завдання. Поясніть, що таке узагальнення, як його робити: воно коротше за початковий текст, однак містить усі його основні ідеї.

2. Поставте два запитання за текстом та попросіть учнів відповісти на них. Поясніть, що це друга з двох ролей при виконанні цього завдання.

Учитель об'єднує учнів у пари та пояснює, що один з них прочитає перший абзац (або визначений уривок) та узагальнить його, як було продемонстровано. Слід дати час, щоб усі це зробили. Потім учитель перевіряє розуміння тексту, попросивши кількох учнів зробити узагальнення. Якщо необхідно, він коментує їхні відповіді.

Тепер учитель запрошує другого учня в парі поставити запитання до цього уривка. Після того вчитель перевіряє розуміння тексту, запропонувавши кільком учням озвучити свої запитання. За необхідності він надає коментарі, як покращити якість запитань.

Коли учні розуміють, як виконувати таке завдання, слід запропонувати їм продовжувати роботу самостійно: читати, узагальнювати й ставити запитання за текстом – абзац за абзацом. Учитель має нагадувати учням про зміну ролей після читання й обговорення кожного абзацу.

16.ЧИТАННЯ ІЗ ЗУПИНКАМИ

Мета застосування методу та його потенціал

Мета методу – навчити учнів слухати / читати активно, використовувати знання жанру або наявні знання для того, щоб передбачити, що варто очікувати від тексту. Метод підвищує допитливість учнів, розвиває вміння передбачати, зменшує відстороненість або дистанцію, яку деякі учні почувають стосовно текстів.

Як організувати роботу

Учитель обирає текст з проблемою, яка прихована, а не лежить на поверхні. Зміст тексту має містити певний розвиток подій або логічну послідовність викладу.

Перед читанням учнями тексту вчитель визначає в ньому місця для кількох «зупинок». Це має бути оптимальний момент у тексті, який є

своєрідною ширмою: по одну сторону вже відома інформація, а по іншу – абсолютно нова, яка може серйозно вплинути на оцінювання учнями описаних подій або явищ.

Учителю слід почати з обговорення назви твору: *чому так називається твір? що, на вашу думку, може відбутися в оповіданні з такою назвою? Хтось з учнів може спробувати пов'язати свої припущення з іншими творами цього автора, хтось проведе аналогію з фольклорними текстами, а хтось – з подіями з власного життя тощо.*

Учитель запрошує учнів прочитати текст до першої зупинки. Коли вони дочитають до цього місця, він просить їх пригадати свої припущення та порівняти з тим, що відбулося насправді.

Під час зупинок учитель ставить запитання, які спонукали б учнів до критичного мислення, наприклад: *що змусило героя вчинити так? як далі розгортатимуться події? які почуття викликав цей уривок тексту? тощо.* Останнім у цьому блоці має бути запитання: *що буде далі й чому?*

Перед читанням завершальної частини твору слід запитати учнів: *чим, на вашу думку, закінчиться твір і чому?*

Наприкінці учитель пропонує учням обговорити весь текст, його головну ідею, думки та почуття, які він викликав.

17.ЧИТАННЯ З ПОЗНАЧКАМИ (INSERT)

Мета застосування методу та його потенціал

Метод активізує процес сприйняття учнями інформації, підвищує ефективність цього процесу через системну розмітку тексту під час читання й обдумування. Метод допомагає учням аналізувати текст, виділяти в ньому відоме, невідоме, цікаве, «сортувати» матеріал, глибше усвідомлювати його зміст та використовувати результати цього аналізу залежно від навчальних завдань: виділення головного, розуміння логіки тексту, привернення уваги до понять, зв'язків тощо.

Як організувати роботу

Працюючи з текстом, учні одночасно маркують (наприклад, ставлять позначки олівцем на полях) його окремі частини залежно від завдання, поставленого вчителем.

Учні маркують інформацію в тексті, наприклад, такими позначками:

+ – уже відоме;

– – нове;

! – цікаве й неочікуване;

? – незрозуміле, хочеться дізнатися більше.

Така стратегія вимагає від учня активного й уважного читання. Вона зобов'язує не просто читати, а вчитуватися в текст, відстежувати власне розуміння тексту або сприйняття будь-якої іншої інформації. На практиці учні часто пропускають те, що незрозуміли, а тут маркувальний знак питання зобов'язує їх бути уважними й позначати незрозуміле.

Після прочитання тексту можна попросити учнів заповнити таблицю, де позначки стануть заголовками колонок (тобто кількість колонок таблиці

відповідає кількості позначок). У таблицю учні коротко заносять відомості з тексту.

Таблиця маркування

+	!	-	?
Я це знав	Це для мене абсолютно неочікуване	Це для мене нове або таке, яке суперечить тому, що я знав	Я хочу знати про це більше

¹³ Від англійських слів: I – interactive, N – noting, E – effective, S – system, R – reading, T – thinking.

Застосування методу вимагає від учителя:

- заздалегідь визначити текст або його фрагмент для читання з позначками;
- пояснити або нагадати учням правила розставлення маркувальних позначок;
- чітко визначити час, відведений на роботу, і стежити за регламентом;
- знайти форму перевірки й оцінювання виконаної роботи.

Важливим етапом роботи є обговорення результатів маркування тексту або записів, внесених учнями в таблицю. Зазвичай учні без зусиль зауважують відоме, що трапилося їм у прочитаному, та з особливим задоволенням повідомляють нове й несподіване, про що вони дізналися з тексту. При цьому бажано, щоб учні посилалися на текст, цитуючи його.